

JOSEP HURTUNA: UN PINTOR SANTJUSTENC

Ricard Camprodon i Bertran

Josep Hurtuna fou un pintor que va pertànyer a un dels períodes més desconeguts de l'art català: les dècades que envolten la guerra civil i la postguerra, anys negres en què es va viure una difícil situació cultural. Per Hurtuna aquestes circumstàncies adverses, lluny d'aclaparar el seu esperit, li van servir com un revulsiu, com alicient per a la revolta formal d'idees i realitzacions que va portar a terme. Va ésser un investigador incansable que va anar transformant la realitat segons els punts de vista propis, canviant segons l'època, conscient que l'estil al qual un s'adscriu no és tan important com allò que s'hi aporta amb la reflexió personal i l'esperit.

Viure quasi un quart de segle a Sant Just, casar-se amb una noia del poble, vincular-se a persones i entitats de la nostra vila, el fan entranyablement nostre i possibilita que el seu estudi -humà i professional- figuri per mèrits propis dintre d'aquesta miscel·lània santjustenca.

L'amistat amb la família Campañà ens ha permès tenir accés a l'obra del pintor, i a altres dels seus efectes personals, com el currículum artístic tal com ell mateix va recollir, des de l'any 1944 al 1973, i també a la seva biblioteca, on vàrem realitzar una respectuosa immersió que ens possibilita, avui, fer un esbós de la personalitat humana d'Hurtuna. Per altra banda, l'estudi de la seva obra, l'anàlisi de més de 400 crítiques publicades al llarg de més de trenta-cinc anys, com també les apreciacions d'altres artistes que el van conèixer recollides en directe, ara, als quasi tres lustres de la seva mort, permeten valorar la trajectòria artística del nostre personatge, el qual, convençut i segur del camí, restà sempre fidel a si mateix i als principis que varen fer-lo evolucionar des d'un figurativisme postimpressionista fins a l'abstracció, fidel sempre a la seva concepció de les arts plàstiques com a compromís vital prioritari.

Amb finalitat positiva considerem a part l'home i la seva obra. En establir aquesta distinció som conscients que, ambdues facetes —personalitat humana i la manifestació d'aquesta pròpia personalitat expressada en allò que fou la seva professió i, a la vegada, la seva ardent vocació— són inseparables.

L'home

En Josep Hurtuna i Giralteix neix a Barcelona el 14 d'abril del 1913. A instància del seu pare, Ignasi Hurtuna i Bisdomini, que era enginyer, va iniciar estudis de batxillerat, comerç i tècnic industrial successivament, per anar-los abandonant un darrera l'altre i dedicar-se amb cos i ànima a les arts plàstiques. Estudia dibuix a l'Escola Superior de Belles Arts i gravat a l'Institut de les Arts del Llibre, i abans dels vint anys se'l troba treballant com a aprenent al taller del dibuixant i litògraf Mir, de Gràcia, consolidant les

bases de la seva formació en aquestes tècniques, de les quals esdevindria mestre indiscutible i indiscutit.

Poques dades hem aconseguit de la seva època de joventut; coneixem que va viure a Sant Just durant vint-i-tres anys, fins a la guerra, al carrer de la Sala, precisament on avui hi ha el número 47, casa que fou propietat de les germanes Hurtuna Bisdomini i que passà per herència al seu germà, pare d'en Josep Hurtuna.

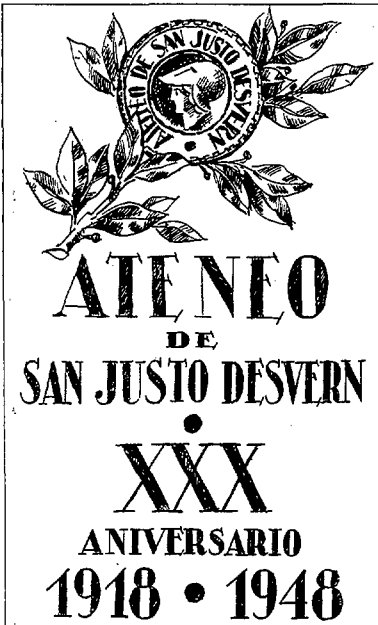
Per aquells temps a Sant Just hi havia l'Ateneu i la colònia d'estiuejants que donaven un important realç cultural i social al poble; ambdues constituïren part integrant de la vida d'Hurtuna. Va ésser un assidu a les tertúlies de l'Ateneu, on es reunia amb els seus companys de joventut, entre els quals figuraven: Josep Piquet, fundador de l'Orfeo Enric Morera; els Modolell de Can Ginestar: Antonet i Lluís i, especialment en Xavier Modolell, amb qui va tenir una amistat més profunda, fins i tot els trobarem plegats signant el «Primer Manifest Negre», del Grup Lars, l'any 1949; també van treballar junts en la realització de peces de ceràmica. En aquestes tertúlies, a més de parlar de tot, es matava el temps amb jocs de saló, a Hurtuna li agradava jugar al dòmino amb els seus amics. Sortia sovint amb en Joan Gras, del carrer de la Creu, fill del mestre nacional senyor Gras; tenia una bona relació amb qui en aquell temps era secretari de l'Ateneu, l'Antonet Malaret, i amb en Josep Padrosa, roserista, i la seva família.

Mantenia una amistat, fins i tot professional, amb un altre pintor santjustenc: l'Alfons Mier, que vivia al carrer Verge dels Dolors; tots dos tenien quelcom en comú que era l'inconformisme amb la situació de l'art d'aleshores a Espanya, amb qui, tot tirant per camins diferents, es varen constituir en artistes d'avantguarda.

Als vint anys fa el servei militar de quota, durant sis mesos, al Regiment Jaen, X d'Infanteria, a Barcelona. Dèiem que Hurtuna es va veritablement integrar en la colònia d'estiuejants, encara que ell amb la seva família passava l'estiu a Bor, petita vila propera a Bellver de Cerdanya. Va continuar vivint a Sant Just fins a l'any 1936, i va ésser aquí on va conèixer Maria Cristina Campañà i Bretau, amb qui es va prometre exactament el 24 de setembre de 1935, com sabem per un dibuix dedicat amb motiu d'aquesta efemèride, i que esdevindria la seva muller. La família Campañà, ben coneguda a la plaça Nova de Barcelona, on tenien una graneria, s'havia afincat a Sant Just Desvern durant la primera dècada del segle.

La guerra civil el troba amb vint-i-tres anys i ja amb una clara orientació sobre la seva vocació definitiva com a dibuixant, gravador i pintor. Els militars van aprofitar les seves condicions de dibuixant per al disseny de fortificacions, i va ésser enviat a Figueres per seguir cursos de formació en aquest camp; després el van destinar a un batalló de Fortificacions amb el grau de tinent, i desenvolupà aquesta tasca en el front

de l'Aragó. Durant la guerra mantingué un constant epistolari amb Maria Cristina, en són testimoni els nombrosos paquets de cartes que es van cremar després de la seva mort. L'any 1940, poc després d'ésser llicenciat, es casa a l'església dels sants Just i Pastor, però de Barcelona.

Cartell amb motiu del XXX Aniversari de la fundació de l'Ateneu, 1948.

Després de casat fixa la seva residència a Barcelona, a la Gran Via de les Corts Catalanes, mantenint l'amistat amb els companys de Sant Just, on a partir d'ara estiuarà encara durant força anys. Freqüenta com sempre l'Ateneu, veritable centre neuràlgic de la vida cultural de la vila, participant àmpliament en les manifestacions artístiques d'aquesta entitat, tant en el disseny de cartells (XXX Aniversari, 1948), vinyetes, logotips, com participant en les exposicions organitzades per la Comissió de Cultura; l'any 1953 dissenya la senyera de l'Orfeó Enric Morera. Anteriorment a aquestes dates va col·laborar amb l'Ajuntament presidit per Daniel Cardona i dissenya el segell municipal, també són seves algunes il·lustracions del setmanari nacionalista radical «Nosaltres Sols», fundat pel mateix Cardona. Tot i restant fidel als seus amics de Sant Just, es veurà desbordat per la seva vida artística i acabarà essent absorbit totalment per aquest món.

Josep Hurtuna fou un home d'àmplia cultura des de sempre, cultura que va fonamentar preferentment en els llibres. Entre els volums de la seva vasta biblioteca hem trobat tant novel·la com poesia, tant llibres religiosos com biografies de polítics, amb una especial inclinació cap al món àrab i oriental: Omar Waddin, Mahoma, l'islamisme, Buda; ja pels anys quaranta presenta una tirada per l'art japonès, com demostrarà la inclusió de motius orientals en els seus quadres. Més tard, gràcies a l'amistat amb el pintor xinès Hsiao Chin, s'introduirà també en aquesta cultura.

És un home que té interès per tot, especialment per les coses de l'esperit: des de la música, amb marcada preferència pels clàssics russos del segle XIX i principis del XX, fins a temes com l'espiritisme, l'ocultisme, la grafologia. Això es reflecteix en la

seva biblioteca, on vàrem trobar des de profusió d'edicions dels Evangelis fins a autors tan insospitats com Fels i la romanesa Elena Ghika, Apollinaire o el contravertit Guillem Reynal.

Entenia bé l'italià però l'idioma que dominava era el francès; des de jove pertanyia al Cercle Maillol, de l'Institut Francès, que segons paraules textuais de l'artista «va constituir l'única finestra d'Espanya oberta a Europa en els foscos anys de la postguerra».

El seu fort sentit catalanista i l'amistat personal amb l'Abat Escarré el va portar a col.laborar amb els monjos de Montserrat i la comunitat benedictina, el trobem com un dels primers col.laboradors en la reconstrucció del monestir de Sant Miquel de Cuixà, i participa en l'exposició d'art a benefici del monestir; és d'ell, també, el cartell anunciador.

Admirador d'en Companys i d'en Macià fou, en conseqüència, profundament antifranquista. Passejava el seu accent típicament català pertot arreu, sense amagar-se'n. El 1963, en una entrevista al diari «Alerta», de Santander, deia en relació amb aquest accent: «Nunca hay que desmentir el origen. El que se mitifica en algo, acaba mitificándose hasta los últimos extremos».

El seu físic: gruixut, d'estatura regular, pell rosada, cabells rossencs sobre una testa de patrici romà, harmonitzava perfectament amb el caràcter fort, ponderat, segur d'ell mateix i a la vegada amable i pacient, transpirava tranquil.litat i la infonia, com serà també la seva obra: equilibrada, ordenada, racional, i a la vegada lírica, mediterrània, emotiva,...

Hurtuna treballa incansablement fins a l'any 1973, quan es produeix la pèrdua de visió que li impedeix continuar. El 1974 és operat de cataractes i reintervingut el 1975, però no recupera la visió normal, ja no podrà lliurar-se totalment, com feia fins ara, al plaer de la pintura i, sobretot, del gravat, la seva gran follia. El seu traspàs, el juliol del 1978, va succeir quan intentava recuperar per tercera vegada la força perduda de la seva percepció visual, tan enamorada de les formes i dels colors punyents. Vint dies més tard moria Maria Cristina, la seva esposa, finalitzant les dues vides d'un matrimoni exemplar.

Segell Municipal. Realitzat als voltants de l'estiu de 1931.

L'estudi de l'obra del pintor Josep Hurtuna ha resultat apassionant. Hem comprovat la morfogènesi d'un estil recurrent en pocs dies els quaranta anys d'una vida artística plena, i ho hem fet amb avidesa, anant desgranant els successius capítols, com la més interessant novel·la, fins arribar al final. La seva evolució, que va ésser constant i ininterrompuda, permet distingir unes etapes ben clarificades: I. Etapa figurativa, del 1944 al 1950, anys de recerca, situant-se la seva obra dintre del postimpressionisme francès. II. Una segona fase, neofigurativa, que podem considerar més de constructivisme geomètric que de cubisme, i que discorre al llarg de la dècada dels cinquanta. III. És a partir de l'any 1959 quan els temes s'esvaneixen fins abocar a l'etapa definitiva del seu llenguatge: l'abstracció (1959-1970), assolida per Hurtuna pas a pas, com a lògica conseqüència de la simplificació portada al seu màxim exponent; etapa on el color juga un paper preponderant en l'harmonia final de cada pintura, assumint el color negre la màxima prerrogativa.

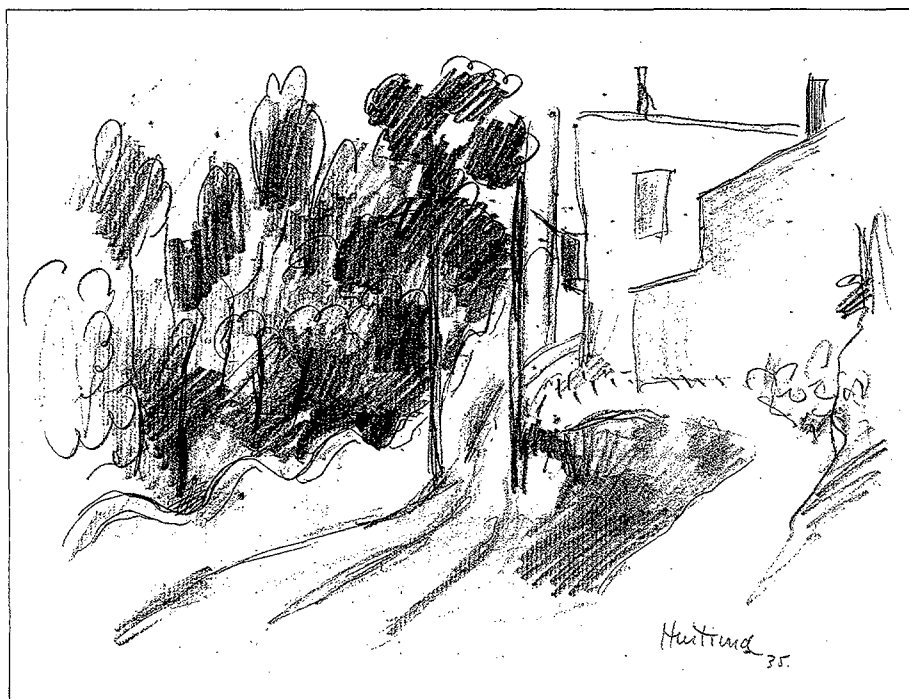
Els darrers anys de la seva vida artística torna, com a reminiscència dels seus primers passos, al gravat, amb uns signes que per la seva simplicitat, originalitat i perfecció tècnica són plens d'un misteriós encanteri.

Els anys 30

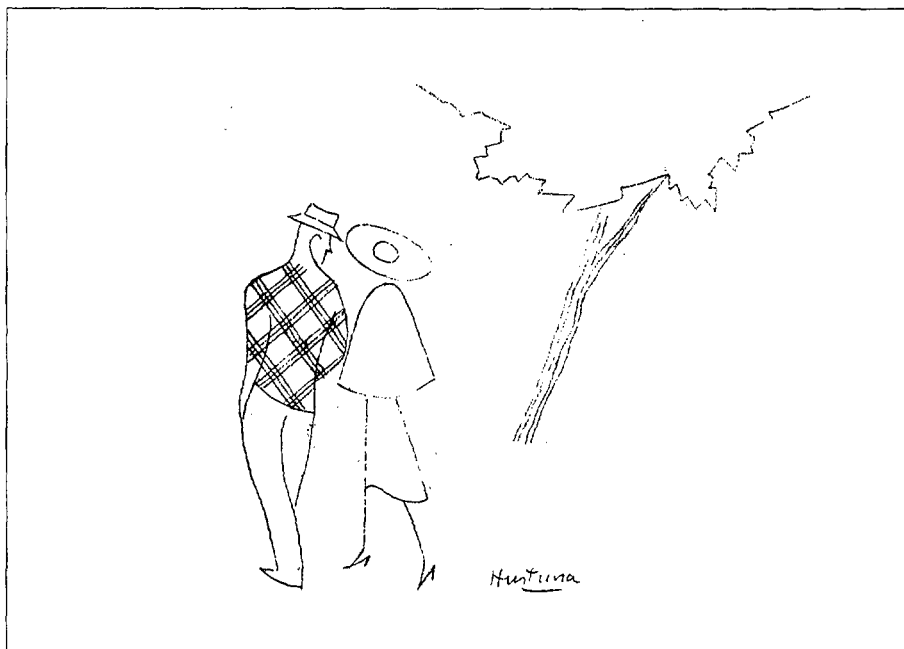

Autoretrat, 1933 (tinta xinesa sobre paper, 27x21 cm).

La primera obra d'Hurtuna que hem pogut recollir és un petit oli sobre cartró, de 10x16 cm que representa unes figures molt esquematitzades, datat amb llapis, darrera, 1929, o sia quan tenia setze anys. La trajectòria professional recollida en el seu currículum comença l'any 1944, però es conserven gran quantitat de dibuixos dels anys trenta, a llapis i tinta xinesa preferentment, de temes diversos. Tant en els nusos i figures com en els paisatges i marines, existeix des de l'inici de la seva expressió plàstica, una indiscutible tendència a la simplificació, de tal manera que no li fan falta més de quatre ratlles per transmetre el seu missatge, per plasmar amb la mà allò que la neurona ha captat: un traç espontani i fresc que tanca la línia, amb energia, en el seu punt precís. Darrera d'aquests dibuixos «primerencs» s'intuïa ja un veritable artista.

Can Ginestar, 1935 (llapis sobre paper, 22x27 cm).

Sense títol, voltants 1940 (llapis sobre paper, 13x18 cm).

L'any 1935, als seus vint-i-dos anys, realitza el primer viatge a París, que li permet conèixer amb més profunditat les noves tendències. Pensem com seria de gran l'impacte d'aquesta estada en el jove artista Hurtuna; cal per això situar-se en el París artístic d'aquella època: pocs anys abans Kandinsky enterrava pomposament un dels moviments plàstics més importants: l'impressionisme; naixia la materialització de la pintura canviant esquemes ancestrals: la imatge passava a ésser tributària dels seus constituents físics, com un contrapès a la pintura academicista; s'introduïen elements no tradicionals i apareixia el collage; el color deixa de dependre de les tres dimensions i adquireix una categoria creativa: ara és el mateix color el que crea les dimensions... En aquest esclat volcànic de renovacions i d'innovacions de les arts plàstiques dels anys 30, i en el mateix cor del batec mundial de l'art, Hurtuna mira, veu i torna a casa sensibilitzat per tendències diferents, impregnat de conceptes nous i diversos que li obren un gran ventall de possibilitats, que es tradueixen en la preocupació mental que, a partir d'ara, expressarà la seva pintura. No segueix pas el camí plàstic del seu mestre Mensa i Salas, amic d'en Casas i d'en Rusiñol, sinó que inicia el seu camí agafant molts nous conceptes de molts artistes: des de les delicades atmosferes creades magistralment per Grau Sala

fins als esquemes geomètrics propers al cubisme que es desprenen de l'obra d'en Juan Gris, però amb una constant que el caracteritzarà durant tota la seva obra: la simplificació del seu llenguatge pictòric, que s'inclou en aquesta època dins el corrent del postimpressionisme.

Sense títol, 1933 (llapis sobre paper, 32x23 cm).

Hurtuna.

¡Contra los tanques!

¡Organizar las mejores emboscadas!

¡Cerrar el paso a los tanques!

Es lo menos peligroso.

¡Bombas de mano a las cadenas!

¡Bombas de mano a los tanques!

Pegado a tierra el tanque no puede hacerte nada.

Metido en cualquier hoyo las ametralladoras del tanque son ineficaces.

Y tú, desde allí, le puedes tirar.

¡Bombas de mano y destrozarle!

¡OFICIALES, COMISARIOS!, que en cada una de vuestras unidades haya

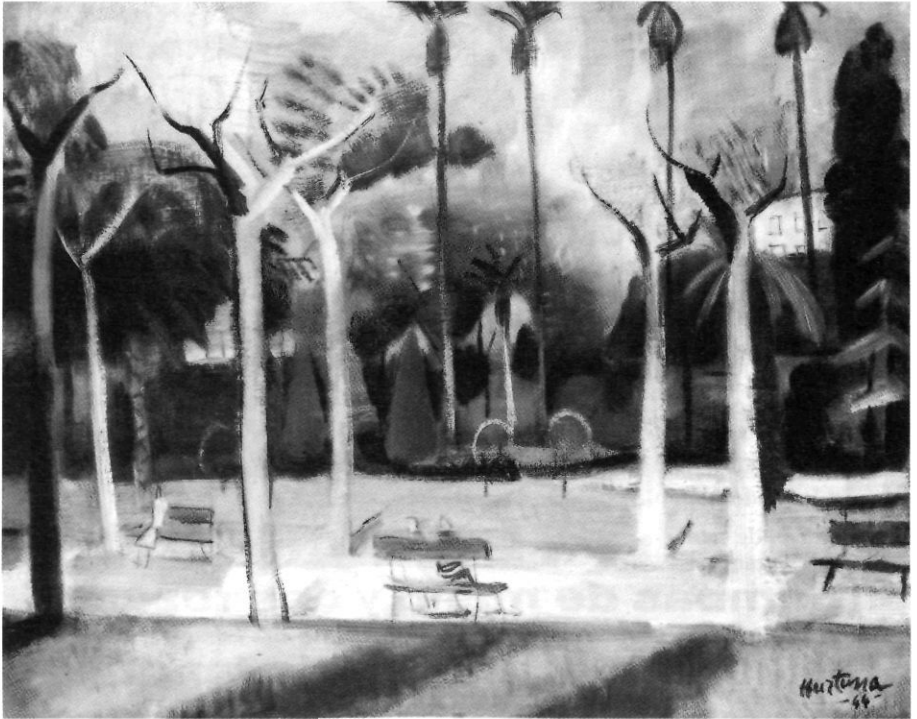
Miles de cazadores de tanques

Editado por la Subsecretaría de Propaganda

L'any 1936 va significar un aturament de la seva trajectòria artística tot just iniciada. Dels tres anys que va durar la guerra civil es conserva una col·lecció de dibuixos, la majoria realitzats al revers de cartells d'exaltació de l'Exèrcit popular, i que fan referència a temes de reraguarda.

Els anys 40

Dèiem que Hurtana, amb vint-i-dos anys, després de l'estada parisenca, torna amb un bagatge de conceptes artístics renovats, d'innovacions plàstiques, que li obren un ventall de possibilitats quasi il·limitades. És un temps de recerca del seu propi camí, interromput per la guerra civil, però que reemprèn amb rapidesa per esclatar vigorós als anys quaranta. El gener de 1944 exposa per primera vegada la seva obra a Galeries Syra, de Montserrat Isern; els seus olis, la majoria paisatges, també marines i natures mortes,

Jardí a Les Corts, 1944 (oli sobre tela, 60x73 cm).

constitueixen peces amb un autèntic esforç plàstic, fugen del detall superficial, de l'anècdota, demostrant una veritable preocupació intel·lectual per la pintura. Cert és que totes les teles d'aquesta exposició no guardaven entre si una absoluta homogeneïtat, excepte en la simplificació dels temes. Aquest moment de recerca davant de la disparitat de camins potser descoberts en l'estada a París, el recull Tristán La Rosa en la crítica de «La Vanguardia»: «Hurtuna vive el caso frecuente del pintor que todavía no se ha encontrado a sí mismo. Busca, prueba, tantea, y descontento de lo que en este ir y venir encuentran sus pinceles, apenas iniciada una modalidad, la abandona apresuradamente por otra, que de momento -un momento breve- parece más prometedora». El crític censurava aquesta diversitat d'expressió com una falta d'estil; avui, la seva trajectòria posterior permet assegurar que la indecisió inicial dels anys quaranta fou subsidiària de la gran sensibilitat de l'artista i del seu caràcter vehement, que li permetia recórrer en un parell de teles el camí que altres tardaven tota una temporada per fer. La crítica de Tristán La Rosa que jutjava convencionalment l'aspecte unitari del conjunt d'obres presentades, no va ésser compartida per la resta de crítics d'art, així en Joan Teixidor des de les pàgines de «Destino» manifestava: «Entre las exposiciones de pintores jóvenes de esta temporada destaca, por su indiscutible brío, la del pintor Hurtuna. Los términos corrientes que nos vemos obligados a utilizar para comentar unos primeros intentos, casi siempre sin interés, no sirven en el caso de este pintor, que aporta una nota inédita, un fervor especial, que merece más caluroso comentario», tot i reconeixent la disparitat de l'exposició, inclou clarament l'obra d'Hurtuna dintre d'una tendència ben definida, tot dient: «... el autor presenta una enorme curiosidad por las últimas derivaciones de la pintura francesa post-cezanniana».

L'any 1945 torna a exposar a Syra una trentena d'olis; la conjunció d'una pinzellada eloqüent lliberada de tota preocupació estilista, l'harmonia dels tons i la imprecisió de les formes dóna als seus paisatges un sentit musical, líric, tot respectant la solidesa en la construcció de les teles, característiques que no abandonarà en les exposicions que fa durant els anys quaranta, sigui quin sigui el tema: «Visiones artísticas del circo», juny 1946 o l'exposició de l'octubre de 1947, també a Syra. Els paisatges urbans són fins i ajustats, l'harmonia cromàtica que es desprèn de la seva obra és una carícia per als ulls de l'espectador. Antonio del Castillo des del «Diario de Barcelona» diu: «Hurtuna consigue el raro equilibrio entre lo inteligente y lo sensible», encara que es pregunta davant d'alguna tela: «...¿por qué se aparta del camino de lo sutil y sensible para entrar en los fríos dominios de lo constructivista?», i és que Hurtuna no es conforma amb un determinat estatus aconseguit en la pintura, sinó que cerca noves fórmules que satisfacin no als crítics, als galeristes i fins i tot al públic, sinó a les seves pròpies exigències.

La seva pintura respira una gran harmonia de formes i colors però cada vegada més s'anirà allunyant del convencionalisme acadèmic per decantar-se cap a plantejaments més innovadors. L'interès d'Hurtuna pel constructivisme compositiu s'accentuarà fins a constituir el «cos» de la seva pintura durant els anys cinquanta. L'octubre del 1948 participa al Primer Saló d'Octubre, saló que des del seu inici va aglutinar tots els esperits renovadors, i Hurtuna, inquiet, intrèpid buscador de nous plantejaments pictòrics, adquireix el dret propi de participar en les successives edicions d'aquest saló. Aquest mateix any li és lliurat el primer premi de Gravat XAVIER NOGUÉS.

Per aquests anys, potser seguint a Pau Roig, Hurtuna pinta les teles amb sordina de suaus accents, no utilitza els colors sencers dels «fauves», els seus quadres són elaborats i reflecteixen un alt grau d'intimitat; especialment poètiques són les seves flors, en les quals posa un accent que tendeix a la fuga lírica, a la ingravitació; aconseguix donar tot el volum al pom de flors, conservant l'eloqüència de cadascuna d'elles i de l'espai que les envolta.

Paisatge de Sant Just amb Sant Ramon al fons, 1946 (oli sobre tela, 40x50 cm).

El novembre del 1949 subscriu el «Primer Manifest Negre» juntament amb els altres components del grup LAIS format poc abans: Capdevila, Estradera, Modolell, Planasdurà, Ramon Rogent, Sanjuan, Maria José de Solá i Santi Surós. El manifest s'iniciava així: «La rutina d'uns tipus eternament repetits i d'uns ensenyaments desvitalitzats, la tirania d'uns marxants sense preparació i d'un col·leccionisme miop; el confusionisme creat per certa crítica sense preparació; la total absència d'una escala de valors; les dures imposicions del viure quotidià; la manca de revistes i d'altres mitjans d'intercanvi i expressió, estan convertint l'art del nostre país en un producte mansoi, industrialitzat i mort...», manifest que constituïa una denúncia valenta a la situació de les arts plàstiques a Espanya, ensopides pels anys de la guerra civil i sotmeses després a un aïllament ofegador.

Els anys 50

La dècada dels cinquanta va ésser, indubtablement, la més fructífera de la vida artística d'Hurtuna. Comença exposant l'any cinquanta dues dotzenes d'olis a Galeries Syra de Barcelona, al Real Círculo Artístico, a la Buchholtz Gallery de Nova York i al III Salón de Octubre; el 1951 es presenta a l'Exposició Municipal de Bellas Artes de Barcelona, on obté el primer premi de gravat amb «Figura con gallo»; amb el grup LAIS exposa al Museo Canario de las Palmas, al de Santa Cruz de Tenerife, així com al Círculo Maillol de Barcelona. El 1952 exposa a la Galleria dei Barbieri, en el romà Palazzo Colonna, i desperta a la capital italiana una crítica molt favorable; pel mes de maig del mateix any exposa a Buenos Aires, i el trobem participant, amb una depurada selecció d'artistes, al Salón de los Once, organitzat per Eugeni d'Ors. És convidat a participar a la Biennal de Venècia i el mateix any 1952 participa a la I Bienal Hispanoamericana de Arte, a Madrid i al V Salón de Octubre.

Durant aquests anys Hurtuna va deixant aquell seu primer estil, netament figuratiu, tot i que sempre li va concedir més importància a l'harmonia cromàtica, a l'arabesc en sí, que a la descripció d'objectes o figures, que passen a ésser un pur pretext.

En la composició de les seves teles hi va dominant cada vegada més l'estructura, de tal manera que es pot dir que la seva pintura era tan construïda com pintada, conservant, això sí, tota la càrrega emotiva, tot el ritme; dintre de la seva preocupació geomètrica, cap de les línies amb moviment queda sense destí específic, aconseguint imprimir a la pintura una veritable força pictòrica.

Figura asseguda, 1951 (oli sobre tela, 92x65 cm. Obra exposada a Galleria dei Barbieri. Roma, maig 1952).

Dones i peixos, 1954-55 (oli sobre tela, 130x89 cm. Museo de Arte Contemporáneo, Madrid).

Hurtuna torna d'Itàlia amb una ben guanyada aurèola i és objecte d'interès per part de tots els mitjans de comunicació; recollim algunes de les respostes donades a la premsa, significatives de la solidesa conceptual de l'artista. A la pregunta de si construeix els seus quadres amb ritmes cubistes, Hurtuna diu: «El cubismo fué un movimiento completo, ya acabado. El pintor debe asimilar todas las enseñanzas que de él se desprenden, pues fué un movimiento esencialmente plástico, sin las influencias filosóficas que bastardearon otros movimientos posteriores. El cubismo es el movimiento más netamente plástico que ha visto la luz después del impresionismo. Ha sabido explicar las cosas de un modo rotundamente concreto, ya ha dicho cuanto tenía que decir pero ha dejado una profundísima huella en la pintura contemporánea», i afegia «... El arte actual se halla en una fase de aguda especulación intelectual, sin perder el contacto con la realidad. El artista puede alcanzar la mayor libertad de creación por un perfecto conocimiento entre las formas, las líneas y los colores, siempre que considere las incógnitas a resolver como un medio y no como un fin». Sobre el surrealisme, considera: «... Plásticamente no ha dejado tanta huella como el cubismo, nació de consideraciones

literarias y filosóficas tendentes a liberar al hombre de los ocultos deseos de sus instintos contenidos por una conciencia vigilante». És interessant la consideració d'Hurtuna el març de 1953 sobre l'art abstracte: «... El arte abstracto, de momento, es una importante aportación al campo decorativo. Comprendo más lo abstracto en el muro que en el caballete». Poc es podia imaginar que tan sols un lustre més tard trobaria en l'abstracció la seva forma definitiva d'expressió plàstica.

L'any 1953, a finals de febrer, inaugurava una mostra personal a la Sala Vayredà. Imposava a la seva obra un sentit estructural autònom, arrels del qual serien fàcils de descobrir en el cubisme analític, en la pintura d'un Manessier o d'un Soulages. La crònica d'en Benet-Aurell comentava: «Construye sus cuadros reduciendo casi las formas a colores modelados y a arabescos de una expresividad contundente y sugeridora», però és probablement Alexandre Cirici qui millor descriu el moment d'Hurtuna dins del marc de la pintura d'aquella època: «... pintura lírica ... en ella se habla con un murmullo íntimo, su luz es tamizada y acoge con gran ternura al visitante, demasiado perseguido en otros lugares, por dardos de fuego y de hielo...». Després de l'estada a Itàlia amb motiu de la mostra al Palazzo Colonna de Roma i a la Biennal de Venècia, Hurtuna canvia certament la paleta de colors: deixa els grisos i els colors neutres menys vibrants, que havien marcat les atmosferes pintades als anys quaranta, per colors més vius, amb més lluminositat. És clarificadora la crítica de Monreal des de les pàgines del «Noticiero Universal»: «El concepto poético del arte que tiene Hurtuna le lleva a sintetizar elementos de composición y combinarlos para dar una versión plástica más sugestiva que narrativa. Hay que destacar la claridad y la originalidad con que traza sus ritmos de composición dando unidad estructural a la variedad cromática y temática que encierra en sus cuadros. La gran pincelada se desvanece en un calculadísimo «sfumato» que vincula y funde los motivos. La gracia exquisita y el secreto de su pintura radica en el logrado proceso de elaboración imaginativa, partiendo de elementos naturalistas, que mantienen su virtualidad, ocultos bajo la creación del artista».

L'any 1954 participa a la Biennal de Sao Paulo, és convidat a la Biennal Internacional de Litografia de Cincinnatti i a la II Bienal Hispanoamericana de Arte de l'Havana. Es presenta a la III Bienal Hispanoamericana de Arte (1955), on guanya el gran premi de gravat, guardó que, juntament amb els premis de pintura JUAN GRIS i l'internacional de dibuix JOAN MIRÓ, constituïren el màxim exponent de la consideració que l'obra d'Hurtuna va mereixer.

Els anys 1956 i 1957 participa a l'Exposició de Pintura Espanyola Contemporània organitzada per Arts Council de Londres; a l'Ateneo de Madrid; a la Col.lectiva de Pintors Catalans a The Obelisk Gallery de Washington; a l'Exposició d'Artistes

Espanyols a Taipeh, Formosa i a la Sala Vayreda de Barcelona. El Kunstmuseum de Berna li adquireix una obra, així com el de Belles Arts de Pistoia (Itàlia). Per aquest temps la pintura d'Hurtuna va estilitzant els temes sense desvitalitzar-los, els tons superposats juntament amb els perfils trepidants donen als seus quadres unes perspectives plàstiques plenes de sensibilitat. La seva obra té un gran component d'elaboració mental, aconseguint la coexistència entre l'arquitectura pictòrica i tot el que es pot considerar com a expressió; aquestes característiques i la claredat cromàtica que respira ens pot donar una versió aproximativa del mateix artista, que es troba per aquests anys en un punt d'envejable coherència i capacitat creativa.

Aquest moment és recollit per Nèstor Lujan que des del «Noticiero Universal» escriu: «Hurtuna aporta en su obra el rigor constructivo y cerebral que lo caracteriza, y el contenido colorista. A pesar de ser un analítico vital de la realidad, conoce bien los grandes sentimientos, las sensibles intuiciones con las que infunde un mundo armonioso a su pintura», o bé per «El Globo»: «Hurtuna es claro en el mensaje, cada vez más agudo, más hondo, más artístico, luminoso, armónico y patético. Su obra es sincera y profunda como un poema, como una sinfonia repleta de voces misteriosas que nos explican lo más emotivo, lo más inquieto, lo más augusto de nuestra potencia humana».

La seva pintura es va simplificant a la vegada que s'accentua aquest afany d'estructuració, que la fa talment esquemàtica, sense perdre res del seu encant, de la seva frescor, com expressa Rafael Manzano a «Solidaridad»: «Hurtuna, como el joyero, encontró la hermosura en lo esquemático». Ha deixat molt enrera la pacient i laboriosa etapa experimental i de disciplina compositiva, i com dirà en Benet-Aurell a finals del 1958: «Hoy vive de la libertad que todo este proceso de sujeción positiva y responsable ha determinado en su pintura...».

Aquest any 1958 participa a diversos certàmens: Exposició d'Art Actual del Mediterrani, al Palau de la Generalitat de València; a l'Ateneo de Santander, a Màlaga, a Tortosa. Li és lliurat el premi MONCADA

Els anys 60

L'exposició personal feta a la Sala Vayreda l'octubre del 1959 es pren com el moment de canvi d'una etapa «neofigurativa», «constructivista» a l'informalisme, malgrat que l'esmentat canvi no es fa d'una manera radical, sinó amb una pausada evolució, quasi insubstancialment, però de forma molt vigilada per l'artista. De fet, ningú no s'estranyarà d'aquest, no canvi, sinó evolució, ja que des del 1957 moltes de

les seves teles ratllaven ja l'abstracció. Entreviat per Lina Font a Ràdio Barcelona, Hurtuna definia així el seu moment: «En la fase actual de mi obra, los volúmenes han desaparecido en provecho de las superficies. Los planos y el color reemplazan a los detalles y las formas. El acento sustituye a la descripción, el modelado se aplasta más que se ciñe, dando así al ritmo y a la materia una importancia primordial», i seguia parlant de la seva evolució: «... cada vez he dado mayor importancia a la plástica esencial: color y ritmo, hasta el punto en que la forma se ha hecho, en muchos casos, ilegible».

La seva obra, com a resultat del joc únic de ritmes i colors, ens permet dir que Hurtuna esdevé llavors un pintor abstracte de fet, ja que d'esperit ho era des de sempre; no fugí de la referència natural però pot prescindir-ne totalment. A la vegada que es va inclinant paulatinament cap a l'abstractisme, la seva paleta es torna cromàticament més rica; segueix fidel al seu personalisme, amb una imprompta que permetrà reconèixer la seva obra tant a l'etapa figurativa com a la neofigurativa o l'abstracte.

El seu pas a l'informalisme no és ben acceptat per part de la crítica, que des de «La Vanguardia» diu: «... paso no acertado a nuestro entender, malogra unas estimabilísimas cualidades que nos había demostrado; no le era necesario huir de la realidad para expresar un fuerte sentimiento pictórico». El 1960 participa a l'Exposició Nacional de Belles Arts de Barcelona, on se li concedeix la segona medalla de gravat. És un dels pocs artistes espanyols convidats a la Biennal de Gravat de Tòquio, i diversos museus li sol·liciten obra: Museu d'Art Modern, de Calcografia Municipal, de Barcelona; Museo de Arte Contemporáneo, Calcografía Nacional i Museo del Grabado Contemporáneo, de Madrid; Museo Nacional de Bellas Artes, de Montevideo i el Brimfield Museum de Massachussets (EUA).

L'any 1961 el troba llançat de ple en una obra que ha abandonat definitivament el món referencial. La sensibilitat d'Hurtuna s'ha alliberat de la plàstica adscrita al genèric i la força expressiva se centra ara en la força dels colors i en la intencionalitat transmesa pel seu temperament. Participa al Salón de Mayo amb dues obres que la crítica descriu com «... triunfo del ritmo y el color, de la entrega a la plástica tradicional aunque con la plena adopción de nuevas formas irreales». Guanya el premi JUAN GRIS de pintura amb l'obra abstracte «Composición en azul», i exposa novament una mostra personal a la Vayreda. Si a la darrera exposició, l'any 1959, ja no quedaven en els seus quadres pràcticament rastres de la realitat, ara podríem dir que Hurtuna canvia les estructures per ritmes i per color. No es pot deslliurar de la seva mentalitat ordenadora perquè ell veu el món així, i creu que aquesta concepció és acceptada, almenys subliminalment, d'una forma genèrica, per tothom; cita com a exemple l'anècdota que,

convidat a una desfilada de models, tot el públic va aclamar tumultuosament un model estampat que reproduïa precisament les divisions planimètriques de Mondrian! Ell, dèiem, ordena la seva obra sota un equilibri intel·lectiu molt clar, i té el mèrit de conservar la lírica i l'optimisme de les etapes anteriors. Malgrat el percentatge que la seva pintura té de cerebral, Hurtuna reconeix que utilitza l'instint constantment; no creu sincers els que pinten tan sols amb el cap. Des de la seva perspectiva abstracta aconsegueix una progressiva estructuració del seu món, però no s'abandona a una absoluta llibertat de la iniciativa creadora ni a la sensualitat de la matèria; l'única concessió sensual que es permet és una utilització lliberal de la vibrant gamma de colors. És particularment allisonador del moment artístic d'Hurtuna l'interviu que Corredor Matheos li fa l'any 1962:

C.M.- ¿Cuál es el fin del arte?

H.- Uno de los fines más invariables del arte es el de dar testimonio de la época en que se ha producido.

C.M.- ¿Qué es para ti la materia en Arte?

H.- Es un medio que tiene sólo el valor del procedimiento para resolver el problema plástico que el Arte plantea.

C.M.- ¿Qué hay por encima de la materia?

H.- El espíritu. Los ritmos, las composiciones, son postulados permanentes, ya que obedecen a una medida humana.

C.M.- ¿Qué papel concedes al sentido lírico?

H.- Es superior al dramático y más universal, ha informado el Arte de todos los tiempos en mayor medida que cualquier otro.

C.M.- ¿Hay motivos para estar alegres?

H.- El simple hecho de vivir nos proporciona una infinidad de motivos a todos los que sepamos verlos, sentirlos.

C.M.- ¿Cómo ves tu obra como momento de una trayectoria?

H.- Es consecuencia lógica de un proceso. Los seguidores de mi obra coinciden en apreciar en ella fidelidad a unas constantes personales.

C.M.- ¿Cómo definirías estas constantes?

H.- A pesar de la variación de sus manifestaciones externas hay una voluntad de construcción y un sentido lírico persistente a través de las diversas formas sucesivas.

... i continuava amb dues preguntes finals, les respostes de les quals, en llegir-les, donen la veritable magnitud i grandesa del pintor que, intuïnt l'esdevenidor, amb les possibles conseqüències negatives, continuà fidel a la seva trajectòria, fidel a si mateix:

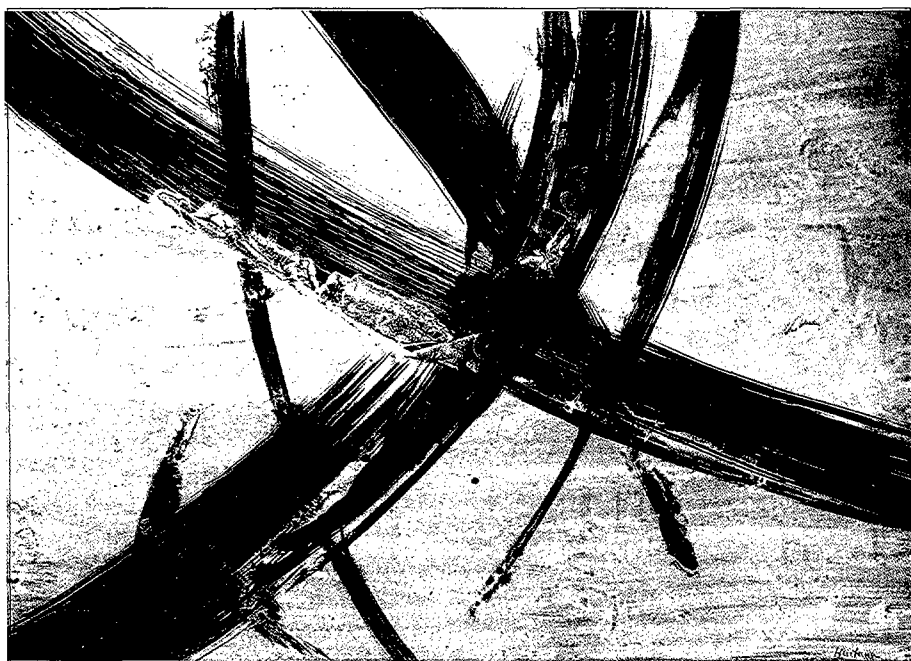
C.M.- *¿Y el futuro?*

H.- *Espero continuar mi obra con la misma fidelidad que hasta ahora, y sé que he de pagar muy cara esta fidelidad.*

C.M.- *¿Por qué?*

H.- *Mantener exteriormente nuestros imperativos interiores siempre se paga muy caro.*

És present al certamen «20 Años de Pintura Española», a l'antic Hospital de la Santa Creu de Barcelona; a «Pintura Catalana» al Casón del Buen Retiro de Madrid i exposa a la Galería Sur de Santander.

Composició, 1964 (tinta xinesa sobre paper, 50x70 cm).

L'any 1964 rep el seu més preuat guardó: el primer premi del Concurs Internacional de Dibuix JOAN MIRÓ amb una bella i vigorosa composició a tinta xinesa, en la qual accentua el valor gestual, sense utilitzar més color que el negre, això sí, amb una infinitat de matisos, com màgica crida dels postulats d'en Raoul Dufy. Participa al «XXV Años de Arte Español», Palacio de Exposiciones del Retiro, Madrid; MAN 64; Antic Hospital

de la Santa Creu, Barcelona; «Pintores Españoles Contemporáneos», a la Fira Mundial de Nova York; Galeria 54, Goteborg; torna a exposar una mostra personal a la Sala Vayreda, i l'any 1966 és novament premiat, aquesta vegada amb el primer premi de pintura MUNDET i el premi SEDO PERIS-MENCHETA d'ex-libris. A la tardor del 1967 exposa una col·lectiva al Palau de Cotlliure, magnífic edifici del segle XIV, residència d'estiu dels reis de Mallorca, en una mostra titulada «Artistes Catalans d'arreu a Cotlliure», per contribuir a la restauració de l'Abadia de Sant Miquel de Cuixà; d'ell és, també, el cartell anunciador.

El 1969 té lloc per primera vegada una exposició sobre l'obra gràfica d'Hurtuna a l'Institut d'Estudis Nord-americans de Barcelona, amb una selecció d'obra feta entre 1964 i 1968, que constava d'onze dibuixos a tinta xinesa i sis litografies; exposició demostrativa de la polivalència de l'artista i el seu domini sobre les diferents tècniques plàstiques. S'han pogut estudiar la major part d'aquestes peces, que són de molt acurada tècnica i d'unes qualitats màximes, aconseguint totes elles un perfecte equilibri intern. Hurtuna segueix subjectant-se a la regla i a la disciplina; tot i essent pintor abstracte detesta tant l'arbitrarietat com el sometre's a cànons prefixats. Els matisos negres-grisos, dintre de la monocromia en què es mou, són exquisits; en conjunt la seva obra és d'una neta i ordenada elaboració. Aquesta exposició va tenir un important relleu en els cercles artístics de Barcelona, recollit per les nombroses crítiques, algunes de les quals transcrivim parcialment. A les pàgines del «Correo Catalán» es llegia: «... la ascética pura del blanco y negro, apenas reforzado por unos grises infinitamente matizados, contribuye a dar esta sensación de poder que emana de la obra gráfica de Hurtuna».

El pintor imprimia a l'obra gràfica, com a totes les altres tècniques, una empremta personalíssima en l'estructuració i en la dicció, factor que en Rodríguez-Cruells va copsar perfectament: «Siempre mueve su inspiración, tanto en el procedimiento litográfico como en la simple tinta china, dentro de un campo de transparencias y réplicas compositivas, que permiten identificar sus obras a simple vista».

Paral·lelament a aquesta obra gràfica en negre sobre blanc, Hurtuna utilitza la resta de colors en el seu més ample marge; bàsicament, els elements que donen caràcter propi a la seva obra, com destacarà Giralt-Miracle, són l'arquitectura dels ritmes i l'ordenació dels colors. En aquest sentit, el mateix pintor manifestaria a Londres, des de les pàgines de «The Christian Science Monitor»: «Not everyone envisions reality in the same way. I see rhythms and forms, movements and colors...».

Els darrers anys

Hurtuna continuarà la trajectòria informalista, no figurativa, desenvolupada durant els anys 60 fins al final; anirà accentuant el ritme arquitectònic de la seva obra, modelant-la, donant-li un dinamisme formal i una gran intensitat cromàtica que vertebrava la seva darrera realitat plàstica, realitat que ell mateix definia com: «... frases de color que vivifiquen la superfície de la tela segons una cadència de mesures i que se succeeixen i se sobreposen en moviment de masses de color».

Aquell lirisme que respirava ja la seva obra figurativa dels anys 40, que no l'abandona en cap moment durant tota la vida, el tornem a trobar més palès que mai però dit d'una altra manera, en aquests darrers temps de la seva vida artística, en les seves darreres creacions. Hurtuna utilitzava les paraules científiques emprades per Chevreul, per descriure la seva pròpia pintura: «els contrastos simultanis», jugava amb els colors de la mateixa manera que, musicalment, es pot expressar per mitjà de la fuga; la seva pintura eren frases colorades,... fugades...

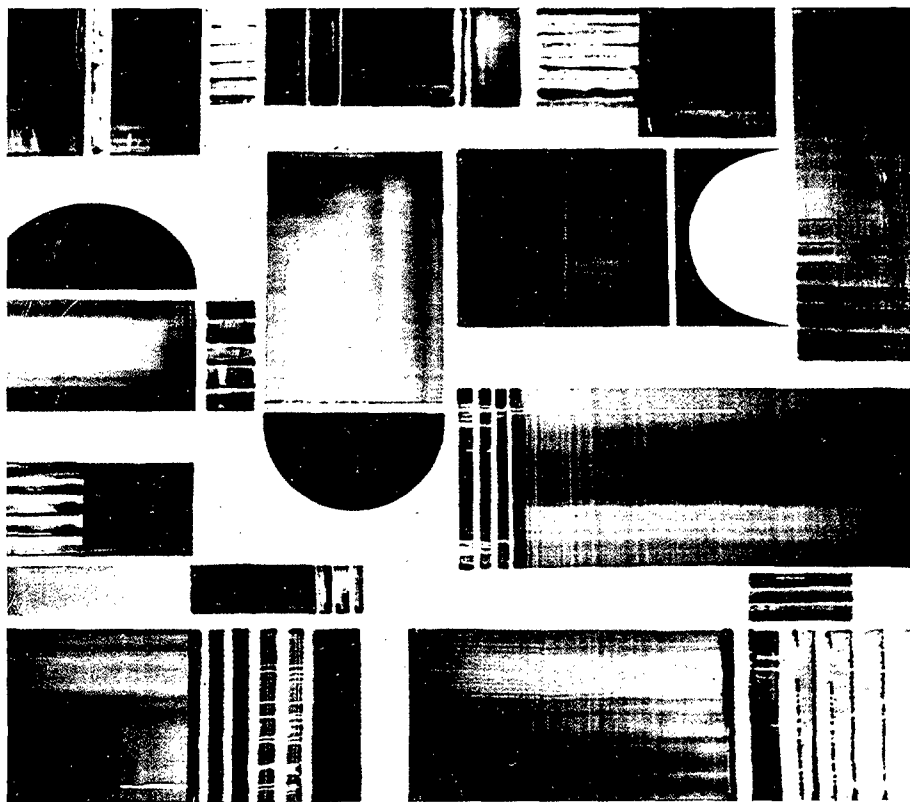
Durant l'any 1971 manté encara una activa vida professional: participa en l'Art d'Avui, en el Real Círculo Artístico; és elegit per participar, com a representant de Catalunya, a l'Internacional Arts Guil, de Montecarlo; dona una conferència al Real Círculo Artístico sobre «Goya grabador», i el desembre participa, també com a conferenciant, juntament amb el professor Josep Trueta, a l'acte commemoratiu del XXV Aniversari de la UNESCO, a la Biblioteca de Catalunya.

Aquest any, Bolaffio, editor italià d'obra gràfica original, de gran anomenada mundial, viatja a Barcelona i li adquireix la totalitat d'obra litogràfica, amb la finalitat d'exposar-la a les principals galeries europees amb les quals col.labora.

Va ésser l'únic representant espanyol a l'exposició commemorativa del centenari del naixement del comte Bertrand Russell, Premi Nobel de Literatura 1950, el novembre de 1972. Participa a «Expresión 72» a la Sala Gaudí de Barcelona amb obra de 1971 i 1972.

Pel maig de 1973 exposa una col.lecció de dibuixos i obra gràfica itinerant, primer a la Galeria Seny de Barcelona i després a la Galeria Richelieu de Madrid. La llegenda que il.lustra el catàleg de l'exposició és categòrica: una pàgina sencera reproduïx, amb lletra petita, tot el que diu la famosa enciclopèdia «Who's who in art» (Londres, 1970) sobre Josep Hurtuna; a l'altra cara, unes lletres d'en Bernard Dorival, «Ancient Conservateur en Chef du Musée d'Art Moderne de Paris», professor de l'Escola del Louvre i de la Universitat de París IV, resumeixen l'opinió que li mereix l'obra i l'artista: «Su dibujo y su composición, sólidos y densos, conviven perfectamente con la gama que

los exalta y magnífica. Todo su arte patentiza el conocimiento y la seguridad del hombre que posee plenamente los medios y los emplea con la lúcida autoridad de la experiencia». Hurtuna fou, indubtablement, un dels mestres del gravat espanyol contemporani, asseveració avalada pels nombrosos premis obtinguts en aquesta disciplina: premi de gravat XAVIER NOGUÉS (1948), premi de gravat de l'Exposició Municipal de Belles Arts de Barcelona (1951), gran premi de gravat de la III Biental Hispanoamericana de Arte (1955), Segona Medalla de Gravat a l'Exposició Nacional de Belles Arts (1960), convidat a la Biennial Internacional de Litografia de Cincinnatti (1954), i a la Biennial de Gravat de Tòquio (1960). Malgrat això Hurtuna no ha tingut l'adequat reconeixement com a gravador en el nostre país, en part per l'escassa consideració que van rebre les arts gràfiques a Espanya en aquell temps, i en part per la minsa difusió que ell mateix va fer

Composició amb elements paral·lels-XI, 1972 (tinta xinesa i aigua sobre paper, 52x60 cm).

de la seva obra gràfica, dedicant-li solament dues exposicions: l'any 1969 a l'Institut d'Estudis Nord-americans, i el 1973, la que ara estem ressenyant; a part que la totalitat de l'obra litogràfica fou adquirida per l'editor italià Bolaffio uns anys endarrera.

L'artista davant l'obra.

El cert és que les peces exposades a Galeria Seny varen causar un gran impacte, com ho manifesten les crítiques aparegudes, que aclamen unànimement el mestratge de l'artista com a gravador, dibuixant i litògraf «Correo Catalán»: «Hurtuna demuestra su maestría como grabador y litógrafo, dominando estas técnicas de forma insuperable... alcanza equidistancia perfecta entre concepto y factura, que es la constante de su arte». «Radio España»: «Hemos quedado prendados del trazo seguro, de la línea lograda, del conjunto dimensional y plástico sugerente y equilibrado que nos presenta en su última obra... sabe perfectamente trascender la creación para llegar al punto que es, en definitiva, el válido: la obra segura, bien hecha, que nos atrae. Con ello Hurtuna rubrica definitivamente una cumplida carrera artística». «Diario de Barcelona»: «Sus dibujos en tinta china siguen un sistema compositivo esquemático de verticales y horizontales, con muchas matizaciones y escalas de gradación que lo distinguen como artista seguro y sensible. Sus grabados son obras de escueta y desnuda belleza. Sus dibujos y obra gráfica son en verdad magistrales». «Tele-Expres»: «Sus dibujos en tinta china, de firme

trazo, escuetos perfiles, rotundas masas, son una verdadera afirmación de principios... En esta postrera fase alcanza un sugerente virtuosismo técnico: plásticos ritmos lineales, armoniosa combinación de negros y grises con matizaciones tonales de difícil obtención,... puro arabesco espejo de sus propios anhelos». «Nuevo Diario», Madrid: «La limitación al negro y blanco es un difícil ejercicio. Su obra es un ejemplo de rigor, incluso cuando, como sucede en sus dibujos, la aguatinta deja la impresión de que el azar ha intervenido combinando transparencias y desvaneciendo misteriosamente los contornos de las que nacieron con voluntad de ser franjas bien determinadas. Los grabados muestran una voluntad geométrica. Los ritmos curvos, grises o negros, tienen algo de proyecto para escultura en hierro. Una mano firme debe haber trazado estos signos de gran belleza que aunan impulso y disciplina, fuerza y contención. Todo ello nos ofrece la imagen clara de un maduro maestro inquieto que conserva su juvenil vitalidad».

Ritmes II, 1974 (gravat a la resina, 24x32 cm).

El novembre del 1974 Hurtuna, privat d'una normal percepció visual, de la qual va ser operat sense èxit, inaugura a la Galeria Sarrió la que seria la seva darrera exposició en vida, sota el títol «Los ritmos arquitectónicos de José Hurtuna». Daniel Giral-Miracle va fer la presentació amb la finesa, objectivitat i coneixement que el caracteritzen, i que, a la vegada, traslluïa el grau d'admiració i estima que l'obra i l'artista li mereixen. Diu Giral-Miracle quant als elements constructius de les teles d'Hurtuna: «Es la ordenación, remotamente octogonal, la que adquiere progresivamente una musicalidad fluctuante que le permitirá construir, con el arabesco y el color, sus cuadros». Quant a l'escala de tons: «... utiliza el color como espectro de rica y varia armonización, que tiene su punto álgido en el negro... negro es el ritmo lineal de sus grabados, un negro que se desdobra en miles de tonos y subtonos, que de la más tupida tiniebla se abre al más trasparente de los grises... Quant al judici global de l'obra:» Si hemos de poner algun ejemplo paralelo a su quehacer, podemos afirmar que está más cerca de Chillida que de Pollock, de Dubuffet que de Hartung, etc. porque junto con ellos siente una pasión exacerbada para dar melodía a las formas que pudieran parecernos duras, por dar intensidad expresiva a los ritmos faltos de armonía, calidez a los espacios interiores...», i per finalitzar ho sintetitza així: «Treinta años de labor esforzada que merecen la atención del experto y del profano, del que conoce su trayectoria como del que la ignora. Un capítulo de nuestra pintura abstracta, en el que él es protagonista directo por méritos, por su aportación y por su dilatada trayectoria». El mateix comentarista exaltava l'obra i la figura de l'artista a la presentació de l'Exposició Antològica organitzada com a homenatge pòstum a la Galeria Nartex de Barcelona.

El novembre del 1978, la Sala Vayreda, on tantes vegades Hurtuna va exposar les seves obres, presenta la mostra «Variacions sobre Josep Hurtuna» que, per mitjà de setanta quadres segueix l'evolució del pintor al llarg de quaranta anys de vida artística; en Francesc Miralles fa la presentació, tan erudita com sentida. Un any més tard la Sala Parés exposa trenta-cinc olis, essent de destacar el reconeixement crematístic que l'obra d'Hurtuna adquiria (de 400.000 a 1.000.000 ptes.), com rúbrica final a l'esforç d'aquest artista català.

Com a corol·lari final d'aquest estudi, es pot dir que Hurtuna és un dels nostres artistes que, sense genialitats fulgurants, va portar a terme una de les obres més sòlides del seu temps. Va ésser un innovador, obrint-se a Europa en un temps (més de quinze anys) en què Espanya estava tancada en si mateixa; pot ésser que el seu error fos tornar a Espanya, però volia viure a aquesta Catalunya que ell tant va sentir, tant va estimar!

L'anàlisi que s'ha fet de la pintura d'Hurtuna permet asseverar que sempre, a través de les diferents etapes: figurativa, neofigurativa i abstracte, ha mantingut unes

constants inalterades, un mateix ritme compositiu, que arriba a l'expressió definitiva del seu llenguatge plàstic, l'abstracció, no per seguir una moda ni per decantar-se cap al moviment que per aquells moments triomfava, sinó després d'un procés coherent, de trenta anys de constant evolució. Això, als nostres ulls, consagra Hurtuna com a ARTISTA i dona a la seva obra un valor indiscutible.

Hurtuna va ésser un pintor discutit però el sedàs del temps li ha donat el valor que va merèixer; la seva obra no és per a majories, no és la pintura que plau a la gran massa que segueix les exposicions per delectar-se els sentits amb una pintura amable i còmoda, no és, en una paraula, una pintura comercial, sinó per a un públic selectiu, especialment per a la joventut investigadora i per a tothom que sigui admirador dels impulsos forts i renovats de l'esperit.